

Kommittédirektiv

Stärkt skydd för domstolarnas och domarnas oberoende

Beslut vid regeringssammanträde den 18 april 2024

Sammanfattning

En särskild utredare ges i uppdrag att mot bakgrund av 2020 års grundlagskommittés förslag göra en översyn av vissa frågor som rör ordinarie domares rättsställning i syfte att ytterligare stärka domstolarnas och domarnas oberoende långsiktigt.

Utredaren ska bl.a.

- göra en översyn av ordningen för ansvarsutkrävande av ordinarie domare,
- analysera vad som skulle krävas för att inrätta en domaransvarsnämnd och lämna förslag på en sådan ordning,
- analysera vissa frågor om förfarandet vid prövningen av skiljande av ordinarie domare från anställning på grund av ålder och sjukdom,
- analysera behovet av och lämna förslag på en ändrad organisation för Domarnämnden, och
- lämna nödvändiga författningsförslag.

Det ingår inte i utredarens uppdrag att lämna förslag på grundlagsändringar.

Uppdraget ska redovisas senast den 13 maj 2025.

2020 års grundlagskommitté och behovet av ytterligare utredning

En parlamentariskt sammansatt kommitté har haft i uppdrag att utreda bl.a. formerna för ändring av grundlag och behovet av att ytterligare stärka skyddet för domstolarnas och domarnas oberoende långsiktigt. Kommittén, som antog namnet 2020 års grundlagskommitté (Ju 2020:04), lämnade i mars 2023 sitt slutbetänkande, Förstärkt skydd för demokratin och domstolarnas oberoende (SOU 2023:12). I betänkandet föreslår kommittén bl.a. att frågor om domstolar och domare i större utsträckning ska regleras i grundlag respektive lag. Kommittén konstaterar vidare att ansvaret för den centrala domstolsadministrationen även i fortsättningen bör ligga på en förvaltningsmyndighet under regeringen men att myndigheten bör ges en mer självständig ställning i förhållande till regeringen än vad Domstolsverket har i dag. Kommittén föreslår därför att möjligheterna för regeringen att styra myndighetens verksamhet ska begränsas i olika avseenden. Det föreslås bl.a. att myndigheten leds av en styrelse som utser myndighetens chef och att förändringarna markeras genom att myndigheten ges ett nytt namn, Domstolsstyrelsen. Därutöver föreslår kommittén vissa förändringar när det gäller Domarnämnden och förfarandet för utnämning av domare. Majoriteten av förslagen föreslås träda i kraft den 1 april 2027. Kommitténs förslag har remitterats och bereds nu i Regeringskansliet.

Domstolarnas och domarnas oberoende aktualiserar ett flertal olika frågeställningar. Som 2020 års grundlagskommitté konstaterar i sitt slutbetänkande finns det anledning att utreda vissa frågor ytterligare i syfte att skapa ett starkare och mer långsiktigt skydd för oberoendet. Det handlar huvudsakligen om frågor med anknytning till ordinarie domares rättsställning. En fråga som kommittén uppmärksammar särskilt är vilken ordning som bör gälla för ansvarsutkrävande av ordinarie domare. Med ansvarsutkrävande avses åtgärder som kan leda till att en domare t.ex. skiljs från sin anställning eller meddelas en disciplinpåföljd. Även vissa andra frågor med koppling till ordinarie domares anställning och till Domarnämnden behöver utredas i syfte att se till att regelverket på ett enhetligt och heltäckande sätt säkerställer domstolarnas och domarnas oberoende långsiktigt.

Uppdraget att göra en översyn av ordningen för att pröva vissa frågor som rör ordinarie domares rättsställning

Enligt regeringsformen (RF) har ordinarie domare ett särskilt starkt anställningsskydd. I 11 kap. 7 § RF anges vilka omständigheter som måste

vara uppfyllda för att en domare ska få skiljas från sin anställning. Detta får endast ske i tre fall. Det första fallet avser situationen då domaren genom brott eller grovt eller upprepat åsidosättande av skyldigheterna i anställningen har visat sig uppenbart olämplig att inneha anställningen. De andra två fallen är om domaren har uppnått gällande pensionsålder eller enligt lag är skyldig att avgå på grund av varaktig förlust av arbetsförmågan. Bestämmelserna ger uttryck för principen om domares oavsättlighet, som innebär att domare inte ska kunna skiljas från anställningen utan mycket starka skäl. Principen är en garanti för självständigheten i dömandet och är central för domstolarnas oberoende. Det övergripande syftet är att trygga enskildas rättssäkerhet genom att se till så att påtryckningar och andra ovidkommande hänsyn inte ska kunna påverka domstolens prövning.

Det förstärkta anställningsskyddet som läggs fast i regeringsformen kommer även till uttryck i lagen (1994:261) om fullmaktsanställning där det regleras att ordinarie domare ska anställas med fullmakt (3 §). I lagen om fullmaktsanställning finns också närmare bestämmelser om vad som gäller i fråga om en anställnings upphörande på grund av ålder eller sjukdom (4–7 §§).

Om en ordinarie domare åsidosätter sina skyldigheter i anställningen kan olika typer av ansvarsfrågor aktualiseras. Av 10 och 11 §§ lagen om fullmaktsanställning följer att en domare kan bli avstängd från sitt arbete eller tvingas att genomgå en läkarundersökning. Vidare kan, med undantag för justitieråden, en ordinarie domare meddelas en disciplinpåföljd för tjänsteförseelse enligt 14–18 §§ lagen (1994:260) om offentlig anställning (LOA). De påföljder som kan komma i fråga är varning och löneavdrag.

Ordningen för att pröva om en domare ska skiljas eller stängas av från sin anställning eller vara skyldig att genomgå läkarundersökning är beroende av om prövningen avser justitieråd eller andra ordinarie domare. För ett justitieråd i Högsta domstolen ska prövningen göras av Högsta förvaltningsdomstolen. För justitieråd som är anställda i Högsta förvaltningsdomstolen ska prövningen i stället göras i Högsta domstolen (11 kap. 8 § RF). För övriga ordinarie domare gäller att prövning sker i Statens ansvarsnämnd, vilket är en förvaltningsmyndighet under regeringen (15 § lagen om fullmaktsanställning). Statens ansvarsnämnd prövar även frågor om disciplinansvar och åtalsanmälan när det gäller andra domare än justitieråd. Ordningen med Statens ansvarsnämnd innebär att arbetsgivarens befogenheter har flyttats över till ansvarsnämnden som därmed företräder

staten som arbetsgivare. Syftet med att prövningen görs i en särskild nämnd i stället för i den domstol där domaren är anställd är att det inte ska kunna misstänkas att kollegor tar otillbörlig hänsyn vid prövningen. Förutom frågor som rör ordinarie domare prövar Statens ansvarsnämnd frågor om disciplinansvar, åtalsanmälan och avskedande som avser icke-ordinarie domare, åklagare och andra statligt anställda i högre befattningar (34 § LOA, 30 § förordningen [2015:743] med instruktion för Åklagarmyndigheten och exempelvis 57 § förordningen [1996:381] med tingsrättsinstruktion).

Regleringen om Statens ansvarsnämnds sammansättning, organisation och handläggning finns i förordningen (2007:831) med instruktion för Statens ansvarsnämnd. Statens ansvarsnämnd leds av en nämnd som består av fem ledamöter som utses av regeringen på bestämd tid. Ordföranden och vice ordföranden i nämnden ska vara jurister och ha erfarenhet som domare. Svea hovrätt är värmyndighet och utför administrativa uppgifter åt myndigheten.

Ett förfarande i Statens ansvarsnämnd inleds genom att en anmälan ges in av den domstol där domaren är anställd eller av Riksdagens ombudsmän eller Justitiekanslern. Statens ansvarsnämnd är däremot inte behörig att pröva anmälningar från allmänheten, t.ex. enskilda parter, eller att själv initiera ett ärende. Antalet behörigen gjorda anmälningar till Statens ansvarsnämnd var under åren 2012–2022 i genomsnitt tio anmälningar per år, varav ca fem per år avsåg domare. Under samma period avgjordes ett ärende som avsåg avskedande eller avstängning av domare (Statens ansvarsnämnds årliga redogörelse för verksamheten 2022).

När Statens ansvarsnämnd har prövat en fråga om skiljande eller avstängning från anställning, läkarundersökning med tvång, disciplinansvar eller åtalsanmälan har en ordinarie domare en grundlagsreglerad rätt att begära att beslutet prövas i domstol (11 kap. 9 § RF). Statens ansvarsnämnds beslut kan däremot inte överklagas utan domaren måste väcka talan mot staten, i egenskap av arbetsgivare, i den ordning som gäller enligt lagen (1974:371) om rättegången i arbetstvister (17 § lagen om fullmaktsanställning och 37 § LOA). Om domaren företräds av en arbetstagarorganisation väcks talan i Arbetsdomstolen. I annat fall väcks talan i tingsrätten med en möjlighet att överklaga till Arbetsdomstolen. I Arbetsdomstolen är det endast de fyra ordförandena som är ordinarie domare. Övriga ledamöter, som ska ha

särskild insikt i förhållandena på arbetsmarknaden eller utses efter förslag från arbetsmarknadens parter, förordnas av regeringen för tre år.

Det behövs en översyn av ordningen för prövning av frågor om ansvarsutkrävande

Oberoende domstolar är avgörande för utvecklingen i en demokratisk rättsstat. Frågor om domares skiljande från tjänsten och disciplinansvar är av grundläggande betydelse för domstolarnas oberoende. Enskilda ska kunna känna förtroende för att domarna är opartiska och att de inte kan påverkas till att döma på ett visst sätt av rädsla för att i efterhand skiljas från sin anställning eller drabbas av andra repressalier. Systemet för att pröva ordinarie domares ansvar och upphörande av anställning behöver vara utformat på ett sätt som värnar domstolarnas och domarnas oberoende.

Frågan hur ordningen för ansvarsutkrävande av ordinarie domare bör vara utformad är omdiskuterad och har utretts vid flera tillfällen. Grundlagsutredningen konstaterade i betänkandet En reformerad grundlag (SOU 2008:125) att det inte fanns anledning att ifrågasätta ordningen med Statens ansvarsnämnd som första instans men att det ändå fanns skäl att ändra regleringen så att ordinarie domare skulle ingå när rätten prövar frågor om ordinarie domares skiljande från anställningen, avstängning, skyldighet att genomgå läkarundersökning och disciplinansvar (se även SOU 1994:99 och 2000:99). Lagstiftningen ändrades i enlighet med utredningens förslag (prop. 2009/10:80).

Sedan dess har frågan om domares anställningsskydd och ansvarsutkrävande fått förnyad aktualitet. Avgöranden från Europadomstolen och EU-domstolen har tydliggjort att formerna för ansvarsutkrävande behöver innehålla skyddsregler som förhindrar all risk för politisk kontroll över domstolarna (se t.ex. EU-domstolens dom Kommissionen mot Polen, C-791/19 punkt 61).

Den nuvarande ordningen med prövning i Statens ansvarsnämnd och en domstolsprövning i arbetsrättslig ordning bedöms visserligen inte ha påverkat allmänhetens förtroende för domstolarna på ett negativt sätt. Det saknas dock regler som säkerställer att Statens ansvarsnämnd även i ett förändrat politiskt läge kan bedriva sin verksamhet utan otillbörligt inflytande från regeringen. Av principiella skäl kan den nuvarande prövningsordningen därför ifrågasättas. Det har också ifrågasatts att en

domare som t.ex. har skilts från sin anställning ska behöva väcka talan mot staten för att få till stånd en prövning i domstol och att Arbetsdomstolen, som är slutinstans, i huvudsak är sammansatt av intresseledamöter och vid prövningen inte består av en majoritet som är ordinarie domare.

2020 års grundlagskommitté gör bedömningen att den nuvarande ordningen med en prövning i Statens ansvarsnämnd och en domstolsprövning i arbetsrättslig ordning inte framstår som helt förenlig med kravet på oberoende domstolar. Kommittén har skissat på en ny ordning för prövning av frågor om skiljande och avstängning från anställning, läkarundersökning med tvång, disciplinansvar och åtalsanmälan för andra ordinarie domare än justitieråd som innebär att det skulle inrättas en ny myndighet, en domarsansvarsnämnd, med Domstolsstyrelsen som värdmyndighet. För handläggningen skulle i stort sett samma regler gälla som i dag gäller för Statens ansvarsnämnd, dock med en möjlighet att överklaga nämndens beslut direkt till Svea hovrätt. Domstolsprövningen skulle inte längre ske i form av en arbetstvist utan i ett förfarande präglad av att ansvarsfrågorna i grunden är en offentligrättslig angelägenhet.

Kommittén föreslår att det skapas ett konstitutionellt skydd för ett sådant prövningsorgan motsvarande vad som föreslås för Domstolsstyrelsen och Domarnämnden. Förslaget innebär att det i regeringsformen regleras dels att organet ska bestå av en majoritet av ledamöter som är eller har varit ordinarie domare, dels under vilka förutsättningar som ledamöterna i organet kan entledigas och hur sådana beslut ska fattas. Vid en domstolsprövning ska, enligt förslaget, endast ordinarie domare ingå i domstolen (se föreslagen lydelse av 11 kap. 9 och 16 §§ RF).

Som 2020 års grundlagskommitté konstaterar kvarstår det dock åtskilliga frågor att analysera innan en förändring kan genomföras. Samtidigt som ordningen för att pröva de aktuella ärendena behöver vara utformad så att domstolarnas och domarnas oberoende värnas måste systemet vara organiserat på ett effektivt och ändamålsenligt sätt som tillgodoser de krav som ställs på statsförvaltningen. De aktuella ärendena är relativt få och en ny ordning i linje med vad kommittén skissat på skulle innebära en omfattande förändring. Konsekvenserna av en sådan förändring behöver analyseras noggrant. Om ett nytt prövningsorgan ska inrättas uppkommer bl.a. flera frågor av organisatorisk karaktär som behöver utredas vidare. Det behöver dessutom analyseras hur de arbetsrättsliga inslagen i dagens ordning ska

behandlas framöver och vilka konsekvenser eventuella förändringar i detta hänseende får. Det bör också analyseras vilka konsekvenser en förändrad provningsordning skulle få för Statens ansvarsnämnd. Även flera processrättsliga frågor, bl.a. när det gäller domstolsprövningen och frågor om anmälnings- och talerätt, behöver analyseras ytterligare. Detsamma gäller frågan vad som ska gälla för tillsynen av det nya provningsorganet.

Icke-ordinarie domare omfattas av samma anställningsskydd som gäller för andra arbetstagare i staten. De omfattas således inte av det förstärkta anställningsskydd som gäller för ordinarie domare. Statens ansvarsnämnd beslutar i frågor om disciplinansvar, åtalsanmälan och avskedande även när det gäller icke-ordinarie domare. Det bör övervägas om en förändrad provningsordning för ansvarsutkrävande när det gäller ordinarie domare påverkar vad som bör gälla för de icke-ordinarie domarna.

Utredaren ska därför

- göra en översyn av ordningen för ansvarsutkrävande av ordinarie domare,
- bedöma behovet av förändringar av ordningen för ansvarsutkrävande, exempelvis genom att inrätta en domaransvarsnämnd,
- lämna förslag på de åtgärder som krävs för att inrätta en domaransvarsnämnd, bl.a. när det gäller organisation, eventuell värmyndighet, förfaranderegler, anmälnings- och talerätt samt tillsyn,
- analysera behovet av förändringar i ordningen för ansvarsutkrävande av icke-ordinarie domare,
- analysera konsekvenserna av inrättandet av en domaransvarsnämnd, bl.a. hur de arbetsrättsliga inslagen i dagens ordning skulle behandlas framöver och hur de förändringar som föreslås skulle påverka Statens ansvarsnämnd,
- analysera och lämna förslag på vilken ordning som bör gälla för prövningen i domstol av frågor om ansvarsutkrävande, bl.a. när det gäller klagorätt, överklagandetid, partsställning och rättegångskostnader, och
- lämna nödvändiga författningsförslag.

Det behövs en översyn av ordningen för prövning av anställningsupphörande på grund av ålder eller sjukdom

En ordinarie domare kan, förutom i situationer av ansvarsutkrävande, även skiljas från sin anställning på grund av ålder eller sjukdom. Dessa situationer regleras i lagen om fullmaktsanställning. Den nuvarande regleringen innebär att en ordinarie domare är skyldig att avgå från anställningen vid den ålder som anges i författningar eller kollektivavtal (5 §). En domare som vill vara kvar i anställningen även efter denna ålder kan i vissa fall ansöka om det hos Domstolsverket (se exempelvis 57 a § förordningen med tingsrättsinstruktion). En ordinarie domare får, under vissa förutsättningar, även entledigas på grund av förlust av eller nedsättning i arbetsförmågan (6 §). Enligt domstolarnas instruktioner prövas frågor om anställningars upphörande på grund av sjukdom av kollegiet i de högsta domstolarna, regeringen eller Domstolsverket beroende på om det gäller justitieråd, hovrätts- eller kammarrättspresidenter eller övriga ordinarie domare (se exempelvis 55 § förordningen med tingsrättsinstruktion).

En ordinarie domare som vill få ett beslut om skiljande från anställning på grund av ålder eller sjukdom ändrat kan väcka talan om det i den ordning som gäller enligt lagen om rättegången i arbetstvister (17 och 20 §§ lagen om fullmaktsanställning). Det innebär att prövningen, på samma sätt som vid ansvarsutkrävande, sker i arbetsrättslig ordning. För justitieråd gäller dock den särskilda ordning som regleras i 11 kap. 8 § RF.

När det gäller anställningars upphörande på grund av ålder föreslår 2020 års grundlagskommitté att det i lag ska regleras att en ordinarie domare är skyldig att avgå från anställningen vid utgången av den månad då han eller hon fyller 69 år. Innebörden av bestämmelsen är att anställningen upphör automatiskt vid den angivna tidpunkten utan att någon uppmaning eller något beslut om detta krävs. Om det finns angelägna verksamhetsmässiga skäl ska Domstolsstyrelsen kunna besluta att en domare ska få kvarstå i anställning ytterligare viss tid. De föreslagna förändringarna medför enligt kommittén ett behov av att både i 11 kap. 9 § RF och i lagen om fullmaktsanställning förtydliga att bestämmelserna där gäller även om det inte finns ett beslut om skiljande på grund av ålder.

Enligt kommittén gör sig samma överväganden gällande i fråga om domstolsprövningen vid skiljande från anställning på grund av ålder, som för domstolsprövningen vid ansvarsutkrävande av domare. Då kommittén anser

att frågorna bör övervägas samlat lämnas inte några förslag, utan frågan om hur rätten till domstolsprövning ska tillgodoses vid en automatisk avgångsskyldighet behöver utredas vidare. Kommittén pekar på att det i sammanhanget även kan finnas skäl att överväga om en talan bör kunna föras mot beslut om att neka en ordinarie domare att kvarstå i anställningen till en högre avgångsålder.

Frågan om skiljande från anställning på grund av sjukdom analyseras inte i 2020 års grundlagskommittés betänkande. Däremot omfattar det i 11 kap. 9 § RF föreslagna konstitutionella skyddet för det organ som prövar frågor om skiljande av ordinarie domare från anställning även ett organ som prövar frågor om skiljande från anställning på grund av sjukdom. Det innebär att även ett sådant beslutande organ måste bestå av en majoritet av ledamöter som är eller har varit ordinarie domare. Hur detta förhåller sig dagens system för prövningen av skiljande på grund av sjukdom och vilka behov av ändringar som förslaget ger upphov till behöver analyseras vidare.

Utredaren ska därför

- analysera hur rätten till domstolsprövning av skiljande från anställning på grund av ålder ska tillgodoses,
- ta ställning till om en talan ska kunna föras mot ett beslut att neka en ansökan om kvarstående i anställning efter uppnådd ålder för avgångsskyldighet och hur en sådan prövning bör utformas,
- analysera behovet av förändringar i ordningen för prövning av skiljande från anställning på grund av sjukdom, och
- lämna nödvändiga författningsförslag.

Det behövs en översyn av beslutsordningen för frågor om ledighet för domare

Domstolarna beslutar som utgångspunkt om ledighet för sin personal. För ordinarie domare, assessorer och fiskaler i hovrätt, kammarrätt, tingsrätt och förvaltningsrätt samt justitiesekreterare finns dock en särskild reglering genom förordningen (2019:723) om ledighet för domare (ledighetsförordningen). Enligt ledighetsförordningen får domstolen bevilja ledighet för vissa specifika anställningar. Om ansökan om ledighet avser en anställning av ett annat slag eller under en annan tid än vad som anges i ledighetsförordningen är det i stället Domstolsverket som fattar beslut. Domstolsverket beslutar också om tjänstledighet för domstolschefer. Om

domstolen eller Domstolsverket anser att en ansökan om ledighet enligt ledighetsförordningen inte bör beviljas ska ärendet överlämnas till regeringen.

Domstolsverket har i en hemställan till regeringen (Ju2022/02883) föreslagit att samtliga beslut om att bevilja andra domare än domstolschefer ledighet enligt ledighetsförordningen ska fattas av domstolarna själva. I fråga om domstolschefer har Domstolsverket föreslagit att sådana beslut ska fattas av Domarnämnden. Hemställan har remitterats och mött viss kritik för att den föreslagna ordningen, tvärtemot sitt syfte, skulle påverka domarnas oberoende negativt. Flera remissinstanser har framfört att det vore lämpligt att överväga frågan på nytt utifrån 2020 års grundlagskommittés förslag.

I syfte att stärka såväl domstolarnas som de enskilda domarnas oberoende finns det skäl att överväga vilken beslutsordning som bör gälla för frågor om tjänstledighet för domare, särskilt i fråga om möjligheten att överlämna ärenden till regeringen.

Utredaren ska därför

- analysera behovet av och lämna förslag på förändringar av beslutsordningen för frågor om ledighet enligt ledighetsförordningen,
- ta ställning till om och i så fall hur beslut om att avslå en begäran om ledighet för annan anställning ska kunna överprövas, och
- lämna nödvändiga författningsförslag.

Uppdraget att analysera behovet av en ändrad organisation i syfte att stärka Domarnämndens självständiga ställning

Det är av grundläggande betydelse för domstolarnas och domares oberoende att förfarandet för utnämning av ordinarie domare är utformat på ett sätt som säkerställer att frågorna hanteras objektivt, sakligt och transparent samt att ingen politisk hänsyn tas vid beslutsfattandet. Av 11 kap. 6 § RF framgår att ordinarie domare utnämns av regeringen och att bestämmelser om grunderna för förfarandet vid utnämningen av ordinarie domare meddelas i lag. Ärenden om utnämning av ordinarie domare bereds i en statlig nämnd, Domarnämnden (2 § lagen [2010:1390] om utnämning av ordinarie domare). Domarnämnden är en förvaltningsmyndighet under regeringen och har till huvudsaklig uppgift att lämna förslag till regeringen i ärenden om utnämning av ordinarie domare.

När den tidigare tjänsteförslagsnämnden för domstolsväsendet 2008 ersattes av Domarnämnden kopplades inledningsvis dess kansli organisatoriskt till Domstolsverket som därmed ansvarade för frågor som rörde personaladministration, löner, verksamhetsstöd, it m.m. (prop. 2007/08:113 s. 32). Domstolsverket blev på så sätt värmyndighet för Domarnämnden. I samband med att vissa grundlagsändringar genomfördes 2011 beslutades att Domstolsverket, för att markera Domarnämndens oberoende, inte längre skulle fungera som värmyndighet åt nämnden. Domarnämnden fick i stället ett eget kansli med en chef som skulle vara, eller ha varit, ordinarie domare eller ha motsvarande yrkeserfarenhet och kompetens (prop. 2009/10:181 s. 72). Sedan 2011 finansieras Domarnämnden genom ett eget anslag i statsbudgeten (prop. 2010/11:1 utg.omr. 4 avsnitt 3.7).

Enligt 2020 års grundlagskommitté har en del av de överväganden som kommittén gjort när det gäller den centrala domstolsadministrationen bäring även på Domarnämnden. Att låta de föreslagna förändringarna av domstolsadministrationen få ett genomslag även i fråga om utnämningförfarandet skulle enligt kommittén kunna bidra till att skapa ett starkare och mer heltäckande skydd för domstolarnas och domarnas oberoende. Kommittén föreslår därför vissa ändringar när det gäller förfarandet för utnämning av domare och Domarnämnden. Bland annat föreslår kommittén att det ska framgå av regeringsformen att ett särskilt organ ska lämna förslag till regeringen i utnämningssärenden och att en majoritet av ledamöterna i förslagsorganet ska vara eller ha varit ordinarie domare. Kommittén föreslår också att vissa kompletterande bestämmelser om Domarnämndens sammansättning införs i lag, liksom en bestämmelse om regeringens bundenhet av nämndens förslag. Kommittén konstaterar vidare att den utgår från att frågor om utnämning av domare även fortsättningsvis kommer att hanteras av en annan myndighet än Domstolsstyrelsen. Detta utesluter emellertid inte, enligt kommittén, att det kan finnas en administrativ koppling mellan de olika myndigheterna.

Mot bakgrund av kommitténs förslag om Domstolsstyrelsen, som innebär att den myndighet som ansvarar för domstolsadministrationen får en mer självständig ställning i förhållande till regeringen än vad Domstolsverket har i dag, finns det skäl att på nytt överväga behovet av organisatoriska förändringar för Domarnämnden. Syftet är att ytterligare stärka även den myndighetens oberoende långsiktigt i förhållande till regeringen. Med utgångspunkt i kommitténs bedömningar bör utredaren ta ställning till om

nämndens organisatoriska tillhörighet bör ändras, t.ex. om motsvarande organisation som föreslås för en domaransvarsnämnd även bör gälla för Domarnämnden. Vikten av att arbetet vid Domarnämnden kan bedrivas på ett självständigt sätt i förhållande till regeringen bör beaktas också vid utformningen av myndighetens finansiering, t.ex. i fråga om vilket anslag som Domarnämnden ska finansieras genom. Vid övervägandena bör avgörande vikt läggas vid att Domarnämndens organisation är utformad på ett sätt som värnar domstolarnas och domarnas oberoende samtidigt som verksamheten, som en del av statsförvaltningen, bedrivs kostnadseffektivt.

Domarnämnden har också till uppgift att bedriva ett aktivt och långsiktigt arbete för att främja rekryteringen av ordinarie domare (3 § lagen om utnämning av ordinarie domare). Det innebär bl.a. att Domarnämnden informerar om domaryrket, om domstolarna som arbetsplatser och om ansökningsförfarandet (prop. 2020/21:11 s. 16–17). Domarnämnden är dock inte den enda myndigheten som har till uppgift att verka för att tillgodose rekryteringsbehovet av ordinarie domare. Även domstolarna och Domstolsverket har viktiga roller i det arbetet. Med utgångspunkt i kommitténs överväganden och i syfte att renodla Domarnämndens uppgift bör utredaren överväga om uppgiften att främja rekrytering av ordinarie domare även fortsättningsvis ska ingå i Domarnämndens uppdrag.

Utredaren ska därför

- med utgångspunkt i 2020 års grundlagskommittés överväganden analysera behovet av och lämna förslag på en ändrad organisation, t.ex. om motsvarande organisation som föreslås för en domaransvarsnämnd även bör gälla för Domarnämnden,
- ta ställning till om den föreslagna Domstolsstyrelsen bör vara värdmyndighet för Domarnämnden,
- analysera behovet av förändringar av Domarnämndens uppgifter, och
- lämna nödvändiga författningsförslag.

Konsekvensbeskrivningar, kontakter och redovisning av uppdraget

Utredaren ska hålla sig informerad om och beakta relevant arbete som bedrivs inom Regeringskansliet och inom utredningsväsendet. Under genomförandet av uppdraget ska utredaren inhämta synpunkter från Domstolsverket, Domarnämnden, Arbetsdomstolen, Statens ansvarsnämnd, Statskontoret, Arbetsgivarverket och arbetstagarorganisationer inom det

statliga området samt från andra berörda myndigheter och organisationer i den utsträckning utredaren finner lämpligt.

Förslagets konsekvenser ska redovisas i enlighet med kommittéförordningen (1998:1474). I detta ingår att bedöma och redovisa de ekonomiska konsekvenserna av förslagen. Om förslagen kan förväntas leda till kostnadsökningar för det allmänna, ska utredaren föreslå hur dessa ska finansieras.

Utredaren ska påbörja sitt arbete den 14 maj 2024. Uppdraget ska redovisas senast den 13 maj 2025.

(Justitiedepartementet)